

джень або дій з розпорядженням видати замість скасованого нового розпорядження або здійснити іншу дію відповідно до приписів закону.

Своє детальне закріплення в Положенні отримали і питання, пов'язані з оскарженням рішень адміністративних суддів і відшкодуванням судових витрат, до яких відносилися гербове мито, канцелярське мито і збори по провадженню справи. Цікаво, що особи «за котóryми признано право бедности» від сплати судових витрат звільнялися.

Час не дозволив перевірити на практиці дієвість адміністративних судів і одним з перших декретів радянської влади, а саме декретом від 22 листопада 1917 р. № 1 про суд, їх діяльність була припинена, які діяльність всієї старої судової системи загалом.

Список літератури:

1. Собрание Узаконений и Распоряжений Правительства. 1917. № 127. Ст. 692.
2. Чечот Д. М. Административная юстиция. М., 1973.

Надійшла до редколегії 12.06.2000

В.П. Захаров, здобувач Ун-ту внутр. справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Завдання підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів кримінально – виконавчої системи полягає, в першу чергу, у виявленні та вирішенні проблем, пов'язаних з одержанням та використанням інформації у процесі забезпечення пенітенціарної безпеки та попередження і розкриття злочинів, а також ресоціалізації злочинців. Корені цих проблем можна з'ясувати, проаналізувавши сучасний стан нормативного регулювання оперативно-розшукової діяльності в цілому.

Ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента України від 11 грудня 1998 р. надає право оперативним підрозділам ДДУПВП здійснювати оперативно-розшукову діяльність [1]. Прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інших нормативних актів заклало сучасні правові основи ОРД.

До прийняття згаданого Закону у 1992 р. тільки в ст.ст. 101, 103 КПК України вказувалося про право проведення оперативно-розшукових заходів органами дізнання. Але ці норми не розкривали суті правової основи оперативно-розшукової діяльності.

Це стало причиною наукових дискусій з цих питань. Не зважаючи на різні точки зору щодо природи та змісту оперативно-розшукової діяльності, як правило, вчені відносили до її правової основи законодавчі акти, відомчі накази, настанови та інструкції [2,3]. На наш погляд, відставою віднесення відомчих нормативних актів до правової основи оперативно-розшукової діяльності була недостатня її регламентація у законодавчих актах.

Наслідком такого положення стало існування в більшості країн СНД двох рівнів правового регулювання:

- законодавчого;
- нормативного, в тому числі внутрівідомчого.

Розвиток законодавства та проведені в останні роки наукові дослідження з загальних проблем правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності О.М. Бандурки, О.В. Горбачова, І.П. Козаченка, В.Л. Регульського, О.П. Снігерьова, І.Р. Шинкаренка та ін., дозволяє зробити висновок, що тільки законодавчі акти є правовою основою цього виду діяльності. Це положення було закріплене у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4, 5].

Ми згодні з думкою О.М. Бандурки та О.В. Горбачова, що рівень правових актів, які формують правову основу оперативно-розшукової діяльності, не може бути знижений до рівня відомчих нормативних актів [4, с.30]. Наш висновок ґрунтується на тому, що є два поняття – права основа та нормативна база. Останнє – є більш широке поняття і включає в себе норми, які містяться в законодавчих та інших нормативних актах, в тому числі і внутрівідомчих.

Після прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», законодавець, засновуючись на думках вчених про необхідність створення правового механізму боротьби зі злочинністю [4, 6], видав ряд законодавчих актів, що конкретизують права, обов'язки оперативних підрозділів та підстави проведення оперативно-розшукових заходів, що забезпечило, у свою чергу, створення правової основи оперативно-розшукової діяльності.

Однак законотворча діяльність щодо удосконалення правової основи ОРД не закінчена. З цієї проблеми існують різні думки вчених в Україні та інших країнах СНД.

Розглядаючи завдання оперативно-розшукової діяльності в цілому та оперативних підрозділів пенітенціарної системи зокрема слід зауважити суперечності норм ст. 1 та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

У ст.5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано, що одним з суб'єктів оперативно-розшукової діяльності є оперативні підрозділи пенітенціарної системи. Основними завданнями діяльності оперативних підрозділів ДДУПВП є забезпечення пенітенціарної безпеки, попередження та розкриття злочинів та ресоціалізація засуджених. Але в ст. 1 вказаного закону завданнями оперативно-розшукової діяльності визначаються: пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп; пошук і фіксація фактичних даних про розвідувально-підприємливу діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій.

Вирішення цих завдань забезпечує припинення правопорушень та забезпечення кримінального судочинства. Окрім цих завдань, закон передбачає отримання інформації в інтересах безпеки суспільства і держави.

Означене свідчить, що Закон не ставить перед оперативно-розшуковою діяльністю вирішення завдань, які виконують оперативні підрозділи пенітенціарної системи. Це теж стосується оперативних підрозділів МВС, СБУ, ДПА та оперативних підрозділів прикордонних військ.

Для з'ясування прогалин оперативно-розшукового Закону необхідно проаналізувати правові норми, які містяться в законодавчих актах, що регламентують діяльність названих правоохоронних органів.

Основним нормативним актом, який регламентує діяльність ДДУПВП в цілому та зокрема оперативних підрозділів, є Указ Президента «Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань». Цей нормативний документ проголошує одним з головних завдань діяльності Департаменту забезпечення додержання вимог законодавства в органах і установах виконання покарань, запобігання злочинам, дисциплінарним проступкам з боку засуджених до позбавлення волі та щодо них, припинення та виявлення і розкриття злочинів, вчинених в органах і установах виконання покарань, проведення дізнання у справах про ці злочини, здійснення оперативно-розшукової діяльності.

У ст. 2, Закону України «Про міліцію» вказано, що одним з завдань міліції є запобігання правопорушенням та їх припинення; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили. На підтвердження цих завдань, розглядаючи загальні обов'язки міліції, законодавець в ст. 10, п. 2 вказує, що міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством [8].

Аналогічні завдання стоять перед податковою міліцією, які визначені Законом України «Про державну податкову адміністрацію». Згідно з ним податкова міліція здійснює оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції [9].

Що стосується Служби безпеки України – спеціального правоохоронного органу, то законодавець так визначив його загальні завдання:

- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів;
- інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [10].

Наступним суб'єктом оперативно-розшукової діяльності є оперативні підрозділи прикордонних військ. Згідно з п. 2 ст. 7 Закону України «Про Прикордонні війська України» до прав Прикордонних військ України відноситься проведення дізнання у справах порушення державного кордону України, здійснення оперативно-розшукової діяльності [11].

Як бачимо з проведеного аналізу, законодавчих актів загальними завданнями, які вирішуються під час проведення оперативно – розшукової діяльності є: попередження, виявлення, запобігання, припинення та розкриття злочинів та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; розшук злочинців; забезпечення безпеки правоохоронних органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; забезпечення режиму виконання кримінальних покарань та пенітенціарної безпеки; пошук і фіксація фактичних даних про розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій; забезпечення кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки суспільства і держави.

Однак, на нашу думку, в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» відображені не всі завдання. Так, законодавець не вказує на завдання попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів та розшук злочинців і забезпечення виконання кримінальних покарань.

Велике значення закріплення функцій-завдань оперативно-розшукової діяльності в законодавчих актах країн СНД та Балтії. Аналізуючи правові норми оперативно-розшукових законів цих країн, можна визначити варіанти фіксації завдань ОРД:

- можливість використання ОРД тільки в інтересах боротьби зі злочинністю (Молдова);

- законодавче закріплення загальних завдань, як загальних правоохоронних органів, так і спеціальних (Росія, Беларусь, Латвія);

- законодавче закріплення завдань всіх оперативно-розшукових відомств (Казахстан);

- законодавець визначає ключову функцію-завдання ОРД, яка відображає розвідувально – пошуковий аспект, це пошук і фіксація даних, збір інформації (Україна, Литва).

Слід погодитися з законодавцями України та Литви, що пошук та фіксація фактичних даних кримінального характеру є ключовим завданням ОРД. Однак узагальнення правових норм, що міститься в оперативно – розшукових законах країн СНД та Балтії, дозволяє зробити висновок, що завданнями ОРД є: виявлення злочинів, встановлення осіб, які їх підготовлюють, скоюють або скоїли; збір інформації, зведень, даних, або інші дії щодо забезпеченню безпеки держави та суспільства; попередження злочинів; припинення злочинів; розкриття злочинів; здійснення розшуку осіб; захист законних інтересів громадян; охорона державної таємниці; забезпечення безпеки суб'єктів ОРД; підтримка режиму, який встановлено кримінально-виконавчим законодавством; відшкодування збитків.

З викладеного видно, що законодавці інших країн визначили в оперативно-розшуковому законі, завдання забезпечення режиму покарань. На нашу думку, це доцільно, бо передача цієї норми в інший правовий акт, що регламентує діяльність конкретного правоохоронного органу – Державного департаменту України з питань виконання покарань, може привести до її скасування при зміні пріоритетних напрямків його діяльності. Такої думки додержується більшість оперативних працівників, які брали участь в нашому дослідженні.

Підводячи підсумки щодо законодавчого закріплення завдань оперативно-розшукової діяльності, необхідно зауважити, що Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено лише деякі завдання ОРД, і не вказано на такі основні, як попередження, запобігання, припинення та розкриття злочинів, забезпечення безпеки оперативного органу, підтримка пенітенціарної безпеки та режиму виконання покарань. На наш погляд, необхідно ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» викласти в наступній редакції:

«Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність осіб та груп з метою:

- забезпечення безпеки суспільства та держави;
- виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів;
- забезпечення пенітенціарної безпеки та режиму виконання покарань;
- здійснення кримінального судочинства;
- забезпечення безпеки правоохоронних органів».

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» вперше розкрив зміст поняття оперативно-розшукової діяльності, визначив права та обов'язки оперативних підрозділів. Однак він не позбавлений і недоліків,

- 1) неповний обсяг завдань оперативно-розшукової діяльності;
- 2) відсутні спеціальні принципи оперативно-розшукової діяльності;
- 3) не визначені поняття її методів, а також порядок їх застосування;
- 4) правові норми, що дають назву методам, змішані з нормами, що визначають права оперативних підрозділів;
- 5) не визначено суть та види взаємодії;
- 6) не розроблено механізм використання даних оперативно-розшукової діяльності у кримінальному судочинстві.
- 7) не визначені загальні форми оперативно-розшукової діяльності та стадія попередньої оперативної перевірки та ін.

Проведене вивчення норм оперативно-розшукового закону підтверджує його багатосуб'єктність. Тому діяти він може при наявності законів, що визначають нормативно-правовий статус конкретного правоохоронного органу, який має право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Такий закон повинен бути спрямований на визначення компетенції конкретного правоохоронного органу, в нашому випадку оперативних підрозділів пенітенціарної системи. Тож розвиток оперативно-розшукового законодавства повинен йти шляхом удосконалення чинного оперативно-розшукового законодавства та законів, регламентуючих діяльність окремих правоохоронних органів.

Список літератури:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з утворенням Державного департаменту України з питань виконання покарань» // Офіційний вісник України. 1999. № 2. Ст. 46. 2. Синилов Г.К. Основы оперативно-розыскной деятельности советской милиции М., 1975. 3. Калинин Л.Н. Правовые и организационные основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Учебное пособие. Минск, 1982. 4. Бандурка А.М., Горбачев А.В. Оперативно-розыскная деятельность: правовой анализ. К.: РИО МВД Украины, 1994. С.30. 5. Коментар до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: Навчальний посібник. К., 1993. С. 41; 6. Титов А.П. Правовые основы и проблемы нормативного регулирования методов оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1985. С. 19. 7. Указ Президента Украины от 31.07.1998 г. № 827/98, утвердивший «Положение о Департаменте Украины по вопросам исполнения наказания». К, 1998. 8. Закон України «Про міліцію». ВВР, 1991. № 4. Ст. 20. 9. Закон України «Про державну податкову адміністрацію». ВВР, 1991. №6. Ст. 37. 10. Закон України «Про службу безпеки України». ВВР. 1992. № 27. Ст. 382. 11. Закон України «Про прикордонні війська України». ВВР. 1996. № 37. Ст. 167.

Надійшла до редакції 01.12. 2000